

CONCEPT

Coalitieprogramma 2026-2030

“Samen voor Voerendaal”

luisteren - verbinden - doen

Versie 13.05.2026

concept

INLEIDING

Het coalitieakkoord is opgesteld voor een nieuwe bestuursperiode, maar bouwt voort op eerdere inzichten en besluiten. En uiteraard binnen de lokale, regionale en (inter)nationale context.

Op vele fronten gaat het goed in Voerendaal. Dat heeft inspanning geleverd en dat maakt dat we trots kunnen zijn op deze “staat van Voerendaal”. Echter zijn we er (nog) niet, het is immers nooit af. Zo hebben we wettelijke opgaven maar ook lokale opgaven die aandacht vragen.

Focus in de komende periode ligt op de verschillende opgaven zoals we die hebben onderkend:

- de leefbaarheidsopgave (gemeenschapsontwikkeling);
- de sociaal economische opgave (demografie, gezondheid, onderwijs en arbeidsmarkt);
- de ruimtelijke ordeningsopgave (woningbouw, natuur landschap, water en bereikbaarheid);
- de verduurzamingsopgave (klimaatmitigatie & -adaptatie, netcongestie);
- de huisvestingsopgave (reguliere & bijzondere doelgroepen);
- een organisatorische opgave (uitvoeringskracht, dienstverlening en bedrijfsvoering);
- een opgave rond regionale samenwerking (regie op Verbonden partijen).

Dat vraagt creativiteit, lef en inzet van gemeente, partners en inwoners. Dat vraagt ook een open blik over de gemeentegrenzen heen. Daarentegen maakt de financiële krapte dat er weinig (of geen) nieuwe initiatieven bij kunnen. Telkens moet de afweging worden gemaakt wat is realistisch en waarop de prioriteit ligt.

We maken keuzes in het belang van Voerendaal; het gaat niet om hoeveel we doen, maar om wat we doen en dat we dit samen én goed doen!

OPBOUW PROGRAMMA EN LEESWIJZER

- 1. Context** — Een schets van mondiale, nationale, regionale en lokale ontwikkelingen die van invloed zijn op Voerendaal, ook al heeft de gemeente daar zelf weinig grip op.
- 2. Opgaven** — De zes maatschappelijke opgaven die de kern vormen van het document: leefbaarheid, sociaaleconomisch, ruimtelijke ordening, verduurzaming, huisvesting en organisatie.
- 3. Financiën** — Een beeld van de financiële positie: de begroting 2026 is sluitend, maar het langetermijnperspectief is kwetsbaar. Scherpe keuzes zijn onvermijdelijk.

LEESWIJZER

Elk inhoudelijk hoofdstuk opent met een kaderblok ('Prioriteiten') met de inhoudelijke focus binnen de geschetste opgaven.

De sleutelbegrippen die door de opgaven heen lopen zijn: creatief, transparant en integraal. Ze geven richting aan de manier waarop de opgaven worden aangepakt.

Het document is geen beleidsplan en bevat geen kant-en-klare antwoorden. Het schetst de opgaven, oplossingsrichtingen en speerpunten.

1. CONTEXT

■ Kernboodschap context
<ul style="list-style-type: none">• De wereld is onvoorspelbaar: geopolitieke verschuivingen, protectionisme en economische onzekerheid raken ook Voerendaal.
<ul style="list-style-type: none">• Nationaal zullen er (her)overwegingen gemaakt worden die in de complexe opgaven die er zijn impact hebben op lokale vraagstukken.
<ul style="list-style-type: none">• Regionaal biedt het nieuwe Toekomstverhaal 2040 Parkstad Limburg momentum voor diepere samenwerking.
<ul style="list-style-type: none">• Lokaal is de gebiedsgerichte aanpak met focus op gemeenschapsontwikkeling (pilot Ubachsberg) een ontwikkelmodel voor toekomstbestendige kernen: van systeemwereld naar leefwereld van inwoners.

Waar bij aanvang van de vorige bestuursperiode nog werd gesteld dat een vooruitblik op economische en maatschappelijke ontwikkelingen lastiger was dan voorgaande verkiezingsjaren, kan bij begin van de nieuwe bestuursperiode gerust gesteld worden dat de onvoorspelbaarheid is toegenomen. Niet alleen zijn de maatschappelijke uitdagingen onverminderd groot en misschien nog wel iets complexer geworden. Ook de economische én geopolitieke vraagstukken blijven zich in snel tempo opvolgen. Grote opgaven waarop amper invloed vanuit onze gemeente mogelijk is. Waarom dan toch aandacht hiervoor vragen? Omdat deze ontwikkelingen wel van invloed zijn op onze inwoners, verenigingen en ondernemers. En vanuit dat perspectief noodzakelijk zijn om rekening mee te houden.

MONDIALE ONTWIKKELINGEN

Geopolitiek, en verschuivingen daarbinnen, is iets van alle tijden. Echter de afgelopen periode is gebleken dat de snelheid waarmee spanningen tot grote risico's en effecten kunnen oplopen zijn toegenomen. Hiermee komen ook de vertrouwde samenwerkingsmodellen onder druk te staan, waarbij een beweging naar protectionisme lijkt te ontstaan. Het perspectief verschuift van globalisering en internationale afspraken naar regionale en nationale (economische) strategieën.

De economische groei staat onder druk en er wordt rekening gehouden met een gematigde groei. Dit komt met name door een verschuiving van de handelsstromen en onduidelijkheid over de gevolgen van de geopolitieke verhoudingen. Dit betekent dat er aandacht zal moeten zijn voor inflatie en werkeloosheid. En ondanks dat er geen klassieke financiële crisis wordt verwacht, zullen er structurele aanpassingen nodig zijn om economische risico's aan te pakken. Hierbij moeten we denken aan onderwerpen

als vergrijzing en arbeidsmarkt, groene en digitale transitie, schuldafbouw en nieuwe economische perspectieven.

Ook blijft onverminderd de noodzaak bestaan om aandacht te houden voor klimaatrisico's. Niet alleen overheden en particulieren moeten inzetten op adaptatie aan veranderende omstandigheden en zelfredzaamheid, maar ook bedrijven moeten daadwerkelijk anders ondernemen. Met name de inzet van grondstoffen, hergebruik van materialen en restproducten en de zoektocht naar een meer circulaire economie zijn opgaven die prominenter een plek moeten en zullen krijgen.

Een minder vatbare, maar wel een ontwikkeling die grote invloed heeft, is de digitalisering. De afgelopen jaren hebben de technologische ontwikkelingen een vlucht genomen, waardoor de hele wereld in de huiskamer beschikbaar is. Hiermee gaan echter ook risico's gepaard, zoals veel online verkeer met niet alleen economische maar ook sociale effecten. De maatschappij wordt individualistischer door het achter een scherm kunnen 'terugtrekken' en toch onderdeel van de wereld (lijken) te zijn. Waardoor digitale weerbaarheid maar ook digitale toegankelijkheid steeds belangrijker worden.

NATIONALE ONTWIKKELINGEN

De invloed van mondiale ontwikkelingen zal, zeker in politieke en economische zin, op nationale schaal merkbaar zijn. De verwachting is dat komende tijd kritische (her)overwegingen rond thema's als internationale samenwerking en handel, (digitale) veiligheid en investeringsopgaven in (lokale/regionale) economieën noodzakelijk zijn.

Daarnaast bestaat nog steeds maatschappelijke onrust en (groter wordende) afstand tot en wantrouwen richting de politiek. De weinig proactieve houding afgelopen jaren ten aanzien van grote, complexe dossiers als huisvesting, asiel/migratie, energietransitie en stikstof hebben deze onrust versterkt. Mensen weten niet waar ze aan toe zijn en onzekerheid versterkt onrust, doordat het onbekende vaak wordt geïnterpreteerd als een dreiging. Voeg daar vermenging van oorzaak en gevolg in diverse dossiers aan toe, dan volgt een negatieve maatschappelijke dynamiek haast vanzelf. Deze dynamiek komt ook voort uit de eerder beschreven mondiale ontwikkeling waarin mensen de hele wereld aan hun voeten lijken te hebben liggen door de digitale bereikbaarheid en nieuwe sociale structuren. Waarbij ook een gevoel van anonimiteit ruimte biedt aan individuele opvattingen met een zekere normvervaging en verlies van vertrouwen in het collectief. Belangrijkste opgave is

daarmee het herstellen van vertrouwen door het oppakken van de wezenlijke (nationale) dossiers.

Dit alles natuurlijk naast de mondiale opgaven die ook vragen om aandacht voor energiezekerheid in een situatie van netcongestie, een weerbare samenleving en de juiste investeringsprioriteiten.

REGIONALE ONTWIKKELINGEN

De samenwerking in de regio kent vele aspecten en vormen. Over het algemeen genomen zijn wij blij met de intensieve samenwerking in de regio. Niet alleen op dossiers als wonen, economie en energie, maar vooral ook op onderwerpen als jeugd, onderwijs, arbeidsmarkt en financiële weerbaarheid. Duidelijk is ook dat er nog steeds een opgave ligt op deze gebieden. Dit heeft niet alleen betrekking op zaken als inrichting van de woningvoorraad, beschikbare werkgelegenheid en opleidingsmogelijkheden. Dit heeft met name betrekking op (mentale) gezondheid, weerbaarheid, onderdeel zijn van een gemeenschap en gezien worden. Dit allemaal samen wordt vaak uitgedrukt in de mate dat mensen brede welvaart ervaren. Dit vraagt een goede afweging van opgaven en daarmee samenhangend ruimtegebruik en investeringsopgaven in de leefomgeving én de samenleving.

Daarnaast kent de regionale samenwerking ook een uitdaging door de gelaagdheid. Er is namelijk sprake van meerdere “regio-niveaus”. Veelal door de agenda wordt het schaalniveau ‘regio’ afgebakend, te denken aan Parkstad Limburg, Zuid-Limburg en provincie Limburg. Dit betekent ook dat er, vaak thematisch, altijd sprake is van het schakelen op schalen. Voor sommige thema’s betekent dit een sterke vertegenwoordiging en verankering op regionale schaal (bijv. samenwerking Stadsregio Parkstad Limburg), maar voor andere thema’s vraagt dit specifieke (inhoudelijke) inzet. Dit kan ook met individuele gemeenten zijn, zowel binnen als ook buiten de regionale schaal, bijvoorbeeld met gemeenten in het Heuvelland. Een verdere optimalisatie van samenwerking in de regio is een aandachtspunt en daarnaast ook noodzaak.

De verschillende schaalniveaus en de verschillende opgaven maken integrale afwegingen noodzakelijk. Deze vinden veelal plaats in overkoepelende uitwerkingen zoals een Nota Ruimte van het Rijk, de Provinciale Omgevingsvisie en -verordening van de Provincie en diverse regionale kaders. Wij vinden het van belang om hierin niet alleen onderdeel te zijn maar ook een kritische sparringpartner. De effecten van deze kaders werken tenslotte door in de lokale opgaven en uitvoering.

LOKALE ONTWIKKELINGEN

De eerder benoemde ontwikkelingen hebben direct of indirect invloed op lokale ontwikkelingen. Dit is andersom overigens van een andere orde. Onze invloed op deze ontwikkelingen is zeer beperkt. Maar waar wij invloed hebben, zullen wij ingrijpen om eventuele negatieve effecten voor onze inwoners zo beperkt mogelijk te houden.

De invloed van mondiale en nationale ontwikkelingen op lokale ontwikkelingen zijn het meest duidelijk zichtbaar wanneer het resulteert in additionele taken (bijvoorbeeld rond weerbaarheid) of doorvertalingen van rijksbeleid naar lokaal niveau (bijvoorbeeld door de spreidingswet en decentralisaties). Gezien ons schaalniveau en de omvang van de opgaven die hier veelal bij komen kijken, is dit vaak een grote uitdaging. Daarnaast zijn er ook impliciete gevolgen van de mondiale en nationale ontwikkelingen. Bij het heroverwegen van investeringsopgaven vanuit het rijk, is het aannemelijk dat er slechts een kleine kans is op een aanvulling van de gemeentefinanciën voor algemene maar ook specifieke opgaven. De kans is wellicht groter dat er additionele bezuinigingen worden doorgevoerd die de gemeentelijke uitgaven beïnvloeden. Dit vraagt om een realistische (financiële) doorkijk en prioriteitstelling voor de (structurele) inzet van financiële middelen.

Leefbare gemeenschappen

De belangrijkste ontwikkeling op lokale schaal zien wij in de focus op het borgen van leefbare gemeenschappen. Hierbij gaat het niet alleen om betrokkenheid van inwoners bij de verschillende opgaven, maar om participatie en eigenaarschap; kunnen meedoen en meerwaarde hebben. Gemeenschappen die buigen op de kracht van verbinding vanuit tradities, het rijke verenigingsleven en ruimte bieden aan nieuwe ontmoetingen en verbindingen tussen alle generaties hebben de toekomst. Ondanks de verbondenheid en kracht van de gemeenschappen op dit moment, voorzien we hierin ook een uitdaging naar de toekomst. Zeker wanneer we kijken naar de ontwikkelingen rond digitalisering, waarbij steeds meer gevoel van anonimiteit en daarmee individualisering ruimte krijgt. We zetten dan ook in op toegankelijke sociale netwerken in de eigen omgeving, vanuit betrokkenheid en saamhorigheid passend bij individuele behoeften.

Ook onze ondernemers zijn onmisbaar voor onze gemeenschappen. Zij zorgen er vaak voor dat activiteiten van verenigingen en initiatieven in buurten mogelijk worden gemaakt. Dit waarderen wij en nemen wij graag mee in de perspectieven rond gemeenschapsontwikkeling.

Focus op realisatie

De genomen besluiten van de afgelopen bestuursperiode zijn van invloed op de mogelijkheden voor de komende jaren. Genomen besluiten en gestelde prioriteiten worden voortgezet. Daarnaast liggen er diverse kaders klaar om de uitvoering komende jaren verder vorm te geven. Om het concreet te maken, een korte –niet volledige- opsomming van voorbeelden: ontwikkeling van basisscholen Ransdaal en Ubachsberg, uitvoering Voerendaal-Oost, renovatie en verduurzaming van sportcomplex De Joffer en cultureel centrum De Borenburg, de kaders vanuit de IVOR, het Masterplan Wonen, de Erfgoednota en het Paraplubestemmingsplan Landschapselementen. Op basis van deze besluiten wordt komende tijd de volgende stap naar realisatie gezet.

Branding

De kwaliteiten van en opgaven in Voerendaal vragen op onderdelen om betere profilering van deze opgaven en onze kwaliteiten. Dit doen we voornamelijk vanuit bestaande initiatieven en ontwikkelingen in de portefeuilles. Een nadrukkelijke focus hierop draagt bij aan realisatie hiervan, daarom wordt het gesprek hierover gevoerd vanuit branding. Dit betekent niet zozeer dat er aanvullende activiteiten worden gestart, wel dat er bewust wordt gekeken naar mogelijkheden binnen bestaande activiteiten om hier meer aandacht aan te schenken. Op die manier maken we zichtbaar wat er in onze gemeente allemaal voor moois wordt georganiseerd of ontwikkeld. Onze inwoners en gemeenschappen zijn hierin de beste ambassadeurs; hoe meer zij zich met Voerendaal identificeren, hoe groter hun gevoel van trots wordt en hoe meer dit naar buiten toe wordt uitgestraald. Deze trots, verbondenheid en betrokkenheid zal een positieve uitwerking hebben op de manier waarop (toekomstige) inwoners, ondernemers, bezoekers en toeristen Voerendaal zien en beleven.

2. OPGAVEN

Vertrekpunt voor de inhoudelijke focus in de bestuursperiode 2026-2030 zijn de opgaven die onze aandacht vragen. We zullen (verdere) invulling moeten geven aan een aantal brede maatschappelijke opgaven maar ook aan lokale opgaven.

Hierbij gaan wij nader in op:

- de leefbaarheidsopgave (gemeenschapsontwikkeling);
- de sociaal economische opgave (demografie, gezondheid, onderwijs en arbeidsmarkt);
- de ruimtelijke ordeningsopgave (woningbouw, natuur, landschap, water en bereikbaarheid);
- de verduurzamingsopgave (klimaatmitigatie & -adaptatie, netcongestie);
- de huisvestingsopgave (reguliere & bijzondere doelgroepen);
- een organisatorische opgave (uitvoeringskracht, dienstverlening en bedrijfsvoering);
- een opgave rond regionale samenwerking (regie op Verbonden partijen).

LEEFBAARHEIDSOPGAVE

■ Prioriteiten leefbaarheid
<ul style="list-style-type: none">• Aanpak gericht op gemeenschapsontwikkeling (zoals in Programmatische aanpak Ubachsberg) uitrollen: gebiedsgericht, maatwerk, géén blauwdruk en passend bij behoeften van inwoners.
<ul style="list-style-type: none">• Inwoners faciliteren als eigenaar van hun leefomgeving; bezwaren omzetten naar dialoog.
<ul style="list-style-type: none">• Voorzieningen op peil houden (De Borenburg, De Joffer en 't Wouves).
<ul style="list-style-type: none">• Zelfredzaamheid stimuleren — individueel en collectief.
<ul style="list-style-type: none">• Leefbaarheidsfonds instellen om functionele meerwaarde te bereiken bij initiatieven en eigenaarschap vanuit inwoners.
<ul style="list-style-type: none">• Dialoog en betrokkenheid als uitgangspunten bij de gebiedsgerichte aanpak (met focus op burgerparticipatie en bij elkaar brengen van opgaven) met een brede bestuurlijke verbinding via kernwethouders. <i>De kernwethouder is ambassadeur en verbinder vanuit het college voor de specifieke kern. De vakwethouder blijft inhoudelijk verantwoordelijk voor de inhoudelijke dossiers.</i>

Iedereen wil wonen in een leefbare kern, dorp of omgeving. Alleen heeft het begrip leefbaarheid voor iedereen een andere betekenis. Voor de één is het een goed verzorgde buitenruimte en voor de ander is het samen plezier beleven bij activiteiten in het dorp. Inwoners verschillen ook sterk in hoeveel inspanningen ze willen leveren voor de leefbaarheid van hun eigen omgeving.

Leefbaarheid is een container begrip dat vaak op tafel wordt gelegd wanneer er aandachtspunten zijn of ontwikkelingen worden verwacht in kernen. Veelal wordt dan geredeneerd vanuit het moeten toevoegen of behouden van functies die er zijn (of ooit waren) om de leefbaarheid op peil te hebben. Ook in de politieke context wordt snel gewezen op het afnemen van de leefbaarheid, doordat voorzieningen niet meer aanwezig zijn. Deze redenering is deels zeker van toepassing op de ontwikkelingen die we zien, maar kan ook innovatie en ontwikkeling in de weg staan, omdat het uitgaat van wat er nu is. Het lijkt ook een eenzijdige benadering van het leefbaarheidsperspectief, terwijl dit mogelijk veel meer invalshoeken heeft. Inwoners hebben vanuit hun eigen leefwereld en kijk op het samen leven in de kern veel meer perspectieven. Het is een opgave voor ons als gemeente om deze perspectieven in beeld te krijgen en om te buigen naar een energie van de gemeenschap en eigenaarschap van inwoners voor hun eigen leefomgeving. Hoe mooi zou het zijn wanneer inwoners, als het om die betrokkenheid bij de gemeenschap en leefomgeving gaat, een volwaardige gesprekspartner zijn van ons als gemeente.

Een gezamenlijke betrokkenheid is ook van belang bij het borgen van vitale voorzieningen, zoals het verenigingsleven en andere gemeenschaps- en winkelvoorzieningen, met oog voor de onderlinge samenhang en in beschikbaarheid en bereikbaarheid.

GEMEENSCHAPSONTWIKKELING

Een hoog over benadering van het begrip gemeenschapszin spreekt over het gevoel van verbondenheid, saamhorigheid en gedeelde verantwoordelijkheid binnen een groep, waarbij het collectief welzijn prevaleert boven het individu. In een wat meer eenvoudiger manier omschreven gaat het hier om betrokkenheid bij je omgeving. We zien hierbij vooral een behoefte aan ontmoeting, verbinding en omzien naar elkaar. Deze begrippen zijn in kernen zoals we ze in Voerendaal kennen haast gemeengoed. Aandacht hiervoor wordt wel gevraagd naar de toekomst toe. Een aanpak gericht op gemeenschapsontwikkeling. Niet omdat er geen gemeenschap(szin) is, maar omdat deze waarden, ondanks hun belang, niet vanzelf behouden blijven.

Een manier om deze gemeenschapsontwikkeling vorm te geven is een gebiedsgerichte aanpak, met focus op maatwerk per kern en geen blauwdruk. Hierin kan nadrukkelijk worden ervaren hoe die kwaliteiten vorm moeten en kunnen krijgen vanuit het voeren van een dialoog met inwoners en opgaven vanuit de gemeente. De eerste ervaringen zijn opgedaan met de programmatische aanpak Ubachsberg en de betrokkenheid van inwoners bij de ontwikkelingen in Ransdaal. Vanuit verschillende perspectieven (lees: de systeemwereld vanuit gemeente) werken naar één perspectief (lees: de leefwereld vanuit inwoners). Ervaringen die een mooie basis leggen voor meer initiatief van en voor inwoners; het nemen van eigenaarschap voor de toekomst van de gemeenschap. De lessen die hierin worden geleerd, zijn waardevol voor ontwikkelingen in andere kernen. Wat ons betreft een manier van werken om de ontwikkeling van onze lokale gemeenschappen te versterken.

EIGENAARSCHAP

Betrokkenheid bij de eigen leefomgeving en mensen om je heen is iets wat bijna iedereen belangrijk vindt. Het daadwerkelijk energie steken in initiatieven is in basis een verantwoordelijkheid van betrokken inwoners. Als gemeente spreekt het voor zich om hier een faciliterende rol in te spelen, bijvoorbeeld door goede begeleiding en (financiële) ondersteuning, bijvoorbeeld met bijdragen uit een leefbaarheidsfonds. Hiermee kunnen we mogelijk maken dat eigenaarschap voor iedereen tot de

mogelijkheden behoort. Initiatieven hoeven overigens niet altijd groots en meeslepend te zijn. Het moet vooral passen bij de behoeften van de inwoners. Het instellen van een leefbaarheidsfonds wordt gezien als aanjager om stappen te kunnen zetten en ervaringen op te doen. Dit betekent vooralsnog niet dat er structureel budget beschikbaar is, maar biedt wel de ruimte om pilots te starten en verder uit te rollen. We streven naar zo min mogelijk randvoorwaarden, maar wel duidelijke afspraken over de mogelijkheden om hier gebruik van te maken.

Eigenaarschap kent ook een vorm van betrokkenheid voor het algemeen belang. Het vraagt om bewustzijn van de eigen (individuele) rol in maatschappelijke opgaven en de consequenties hiervan bij bijvoorbeeld woningbouw, doelgroepenhuisvesting of een wijziging van de inrichting van de openbare ruimte. Als gemeente moeten we niet alleen aandacht hebben voor de rol van inwoners in formele processen, maar vooral ook ruimte geven aan zelf organiserend vermogen van inwoners. Vanuit hun maatschappelijke betrokkenheid, maar ook vragen die leven en zouden kunnen leiden tot bezwaarschriften of Woo-verzoeken willen we inzetten op de dialoog om samen te focussen op begrip en draagvlak.

In de context van eigenaarschap past ook het bevorderen van de zelfredzaamheid van inwoners. Dit is een individuele én collectieve opgave, als inwoner maar ook als gemeenschap, om hierin te ontwikkelen. Hierbij zullen we vooral ook moeten aansluiten bij de behoeften binnen de gemeenschap, maar thema's die hierin zeker een plek kunnen krijgen zijn: voorkomen van eenzaamheid, verbetering van de leefomgeving en het gevoel van veiligheid in de eigen buurt en rond digitalisering.

PARTICIPATIE: DIALOOG EN BETROKKENHEID

Participatie door inwoners, veelal bekend onder de term burgerparticipatie, is voor ons geen opdracht vanuit wettelijke kaders. Het is een behoefte in onze zoektocht naar toekomstbestendige gemeenschappen. We zien hier een nadrukkelijke rol voor onze gemeenschappen om te ontwikkelen naar gesprekspartner voor ons als gemeente. Dit is voor ons een belangrijke stap in het samenspel tussen inwoners en overheid. Uitgangspunt hierin is het voeren van een dialoog; geen eenrichtingsverkeer in de communicatie maar open gesprekken en luisteren naar elkaar. De basis hiervoor ligt in betrokkenheid bij en respect voor elkaars belangen. Deze kunnen soms tegenstrijdig zijn, maar dat betekent niet dat er geen gesprek mogelijk is.

Burgerparticipatie kent niet maar één manier; het is afhankelijk van het onderwerp, het doel en het moment. In ons burgerparticipatiebeleid hebben wij opgenomen dat we uitgaan van maatwerk en gelijkwaardigheid. De invulling van participatie is daarmee vormvrij en kan op verschillende manieren. Er kan worden gekeken naar vaste gespreksgroepen om beelden te wisselen over de lange termijn. Er kunnen periodieke gesprekken per kern worden ingezet over bijvoorbeeld onderwerpen op de middellange of korte termijn. En in sommige gevallen is er sprake van projectniveau, waarbij participatie door groepen of individuele inwoners plaatsvindt. Aan de voorkant wordt goed nagedacht over de meest passende invulling en worden verwachtingen explicieter gededd, passend bij het onderwerp van het gesprek. Er is wat ons betreft geen goed of fout, het is vooral van belang dat we inzetten op verdere ontwikkeling. Belangrijk hierin is dat we niet telkens met dezelfde betrokken inwoners het gesprek voeren, maar vooral kijken naar een groter bereik.

De jongere generatie is hierin een belangrijke doelgroep, gezien de specifieke behoeften en vraagstukken die zij ervaren. De inzet op jongeren wordt daarom in de komende periode versterkt. Dit maakt niet alleen onderdeel uit van gemeenschapsontwikkeling in brede zin, maar vraagt ook specifieke inzet gericht op instrumenten zoals onze Jongerenraad en het Jeugdlintje. Het doel hiervan is het stimuleren en faciliteren van eigenaarschap en betrokkenheid van jongeren, ook op de lange termijn.

Op basis van de eerste ervaringen van afgelopen jaren, zien we participatie als rode draad in onze verbinding naar de kernen in de komende periode. Om dit meer aandacht en ruimte te geven, wordt een gebiedsgerichte focus gevraagd gericht op betrokkenheid bij wat er in de kernen speelt. Niet zozeer om vragen of aandachtspunten op te halen, maar om onderdeel te zijn van de gemeenschap en de activiteiten die hier plaatsvinden. Het gaat hierbij niet om het realiseren van inhoudelijke projecten of beleid, maar een verbinding op relatieniveau. Het ondersteunen en ervaren van de kracht van de gemeenschap in de kernen is hierin de prioriteit, wat bestuurlijk vertaald wordt in de aanstelling van kernwethouders.

SOCIAAL ECONOMISCHE OPGAVE

■ Prioriteiten sociaal economisch
<ul style="list-style-type: none">• Investeren in sociale structuren en faciliteren van ontmoeting, als antwoord op vergrijzing en ontgroening (wegtrekken jongeren) maar ook vereenzaming.
<ul style="list-style-type: none">• Vroegsignalering en laagdrempelige ondersteuning via Burgerijen en sociaal team zijn onmisbaar.
<ul style="list-style-type: none">• Onderwijshuisvesting Ubachsberg en Ransdaal zijn prioriteit komende periode.
<ul style="list-style-type: none">• Arbeidsparticipatie regionaal organiseren; nieuwe werknemers aantrekken via woningbouw en leefbaarheid.

In sociaaleconomisch opzicht scoort Voerendaal relatief goed in vergelijking met de Parkstad-gemeenten; desondanks is er geen reden om spreekwoordelijk op de handen te zitten. Er is aandacht nodig voor aspecten als demografie, gezondheid, onderwijs en arbeidsmarkt.

DEMOGRAFIE

Demografie is meer dan inzicht in de kwantitatieve ontwikkeling binnen Voerendaal. Het is de opgave om in te spelen op de gevolgen van de vergrijzing en ontgroening, zoals het aanpassen van het woningaanbod, het voorzien in passende voorzieningen en investeren in sociale opgaven.

Kortweg betekent dit dat het aantal ouderen stijgt en het aantal jongeren afneemt. Deze ontwikkeling is niet vreemd in Zuid-Limburg en daarmee niet uniek voor onze gemeente. Dit vraagt van ons wel aandacht voor een toenemende zorgbehoefte, in combinatie met het langer thuis blijven wonen van inwoners. Ook ontstaat er een afname van arbeidspotentieel in een al krappe arbeidsmarkt. Daarnaast speelt mee dat nieuwe generaties andere kwaliteiten waarderen dan vorige generaties, wat ook iets vraagt van en invloed heeft op de gemeenschapszin en sociale cohesie in de buurten en kernen. Het omzien naar elkaar, toevallige ontmoetingen en sociale contacten zijn niet meer overal vanzelfsprekend, een investering in de sociale structuren is daarmee noodzaak.

GEZONDHEID

Gezondheid wordt vanuit veel zaken beïnvloed. Het gaat niet alleen om een gezond lichaam maar ook mentale gezondheid. Armoede, eenzaamheid, een ongezonde leefstijl zijn allemaal van invloed op de fysieke en mentale gezondheid. Voerendaal heeft daarbij nog steeds aandachtgebieden qua gezondheid. Vaak zijn dit zaken die

niet direct zichtbaar zijn of ondersneeuwen in de regionale statistieken. Daarom is het van belang om in te blijven zetten op ondersteuning en vroegsignalering. De inzet in het voorliggend veld is daarmee van groot belang, niet alleen voor jeugd maar voor alle generaties. De inrichting hiervan via onze Burgerijen en de samenwerking binnen ons sociaal team zijn hierin onmisbaar.

ONDERWIJS

Het aanbod aan onderwijs in de directe nabijheid van Voerendaal is groot. Niet alleen is in iedere kern een basisschool gevestigd, ook het voortgezet en beroepsonderwijs liggen op een steenworp afstand. Deze nabijheid maakt ons tot een aantrekkelijke plek om zich te vestigen als gezin. Overigens heeft de gemeente geen invloed op de aanwezigheid van dit aanbod.

Voor wat betreft het aanbod aan basisonderwijs beperkt de wettelijke taak van de gemeente zich tot het faciliteren van onderwijshuisvesting. Op dit moment zijn twee projecten, nieuwbouw in Ubachsberg en in Ransdaal, in voorbereiding. Deze projecten vragen komende periode nadrukkelijk inzet en aandacht vanuit de gemeente. Naast de wettelijke taak rond huisvesting, is het ook van belang dat er kwalitatief en passend onderwijs wordt aangeboden. Hier kan de gemeente alleen maar invulling aan geven door samenwerking met en verbinden van (kind)partners om de kindontwikkeling en de basisschool als onderdeel van een gemeenschap te positioneren. Voorbeelden hiervan zijn de ervaringen zoals opgedaan bij de realisatie van de Open Club en de ontwikkeling van de Lerende gemeenschap in de programmatische aanpak Ubachsberg. Deze aanpak vraagt wel om nadrukkelijke inspanningen vanuit de gemeente.

ARBEIDSMARKT

De gemeente Voerendaal is bij uitstek een woongemeente en geen 'werkgemeente'. De arbeidsmarkt is een regionale markt, die zich uitstrekt tot over de schaal van Parkstad en Zuid-Limburg heen en in een aantal sectoren zelfs euregionaal. Dit vraagt van ons dan ook vooral een focus op samenwerking op dat schaalniveau waar het gaat om onderwijs-arbeidsmarkt verbinding en economische vraagstukken. Belangrijk hierin is voldoende focus op participatie. Dit heeft niet alleen een direct economisch en financieel belang voor onze gemeente, maar nog meer voor onze inwoners. Hiermee wordt bijgedragen aan de brede welvaart voor onze inwoners. Er is niet alleen aandacht

voor het benutten van hun potentieel maar ook voor het effect op gezondheid en vitaliteit van inwoners.

Belangrijk is wel dat, met het gegeven dat de huidige arbeidsmarkt zich kenmerkt door krapte en de verwachting dat de arbeidsmarktkrapte aanhoudt, we voldoende aandacht hebben voor het faciliteren van nieuwe werknemers voor de regio. Hierin zit nadrukkelijk de samenhang met opgaven rond woningbouw, huisvesting en leefbaarheid.

SOCIAAL DOMEIN

Naast de specifieke thema's zoals gezondheid, onderwijs en arbeidsmarkt omvat het sociaal domein veel meer. Dit gaat om een veelheid aan taken en verantwoordelijkheden rond het welzijn, de zelfredzaamheid en participatie van onze inwoners in onze samenleving. Ons streven is dat, ondanks eventuele landelijke taakstellingen om besparingen te realiseren, onze inzet onverminderd doorgaat daar waar dit past binnen de wettelijke kaders en lokale mogelijkheden.

RUIMTELIJKE ORDENINGSOPGAVE

■ Prioriteiten ruimtelijke ordening
<ul style="list-style-type: none">• Omgevingsvisie als kompas voor alle ruimtelijke afwegingen – verdere uitwerking van opgaven in omgevingsprogramma's en de visie en programma's laten doorwerken in op te stellen omgevingsplannen.
<ul style="list-style-type: none">• Betaalbare woningen voor starters én senioren en sociale huur; faciliteren van doorstroming door uitbreiding van de voorraad, ook met transformatie van bestaande voorraad en herontwikkeling in kernen – met als uitgangspunt bouwen naar behoefte.
<ul style="list-style-type: none">• Woningbouw stimuleren vanuit een duidelijke regiefunctie vanuit gemeente; uitwerken op welke wijze de gemeente deze regierol kan invullen.
<ul style="list-style-type: none">• Landschapskwaliteit borgen via heldere visie; partners (provincie, Parkstad) hierbij mobiliseren en uitvoering in Ransdalerveld faciliteren als opmaat naar de verdere transitie.
<ul style="list-style-type: none">• Bereikbaarheid en verkeersveiligheid: haalbaarheidsonderzoek randweg Ubachsberg uitvoeren, mogelijkheden Klimmenderstraat concretiseren en duurzame mobiliteit integreren in uitwerking woningbouwplannen.
<ul style="list-style-type: none">• Cultureel erfgoed als kernkwaliteit van onze omgeving; passende herbestemming van kerken faciliteren.
<ul style="list-style-type: none">• Gebiedsontwikkelingen Ubachsberg en Ransdaal; integrale benadering van onderwijshuisvesting, wonen, verkeer(sveiligheid) en openbare ruimte.

De ruimtelijke ordeningsopgave kan vanuit verschillende invalshoeken worden bekeken. Er is namelijk niet alleen behoefte en noodzaak aan meer woningen, maar ook aan meer natuur, meer ruimte voor energieopwekking, meer ruimte voor recreatie, meer ruimte voor economische ontwikkeling en ga zo maar door. Allemaal met druk op ruimtegebruik. En tegelijkertijd speelt de noodzaak om ruimtelijke ontwikkelingen te faciliteren ondanks de nog aanhoudende stikstofproblematiek. Dit is veelal een beperkende factor, zeker in de zin van snelheid om tot resultaten te komen.

De uitdagingen rond ruimtegebruik komen samen bij de uitwerking van de Omgevingsvisie. Deze visie gaat weliswaar niet enkel over de fysieke omgeving, maar is wel een belangrijk kaderstellend document voor afwegingen in de ruimtelijke ordening. Overigens geldt voor de ruimtelijke afwegingen ook dat wij ons te verhouden hebben tot hoger kader stellend beleid, zoals de Provinciale Omgevingsvisie en -verordening.

WONINGBOUW

Het uitbreiden van de woningvoorraad is een evidente opgave. Met het Masterplan Wonen als richtinggevend kader is helder waar deze ontwikkelingen plaats kunnen vinden. Van belang is dat wanneer deze door de markt worden opgepakt, er ook

daadwerkelijk uitvoering aan kan worden gegeven. Dit vraagt inspanningen van de gemeente in haar toetsende rol, maar ook vanuit de gemeenschap. Inwoners onderschrijven de noodzaak van woningbouw, maar zijn ook partij in ruimtelijke procedures. Dit vraagt van ons allen een breed perspectief om afwegingen te maken over noodzaak en consequenties. Overigens heeft het realiseren van woningbouw meer effecten dan enkel het voorzien in nieuwe huisvesting, dit vraagt ook om goede afwegingen rond bereikbaarheid, beschikbaarheid van voorzieningen en draagvlak binnen lokale gemeenschappen.

Hierbij is ook aandacht nodig voor de hoge prijzen (ruim 400.000 euro in Voerendaal versus gemiddeld 350.000 euro in Limburg) en daarmee moeilijke toegankelijkheid voor doelgroepen zoals starters. Naast nieuwbouw vraagt dit ook om een transformatie van de bestaande voorraad; passend bij de actuele woonbehoefte. Een ander onderdeel van het vergroten van de woningvoorraad is de herontwikkeling van locaties en leegstaande panden in de kernen en niet alleen het realiseren van de uitleggebieden aan de randen. Deze ontwikkelingen zullen in een zeker evenwicht moeten plaatsvinden. De gemeente stelt daarbij kaders, toetst initiatieven, nodigt de markt uit en faciliteert initiatiefnemers waar mogelijk, maar de gemeente is geen ontwikkelaar. Wel vraagt dit alles om een sterkere regierol van ons als gemeente vanuit het brede perspectief. Het komend half jaar onderzoeken we hoe deze sterkere regierol kan worden opgepakt en of dit juridisch mogelijk is, met een focus op participatie en draagvlak om tot realisatie van de plannen te komen. Deze rol ziet niet alleen op de inhoudelijke planontwikkeling maar ook op de invulling van de participatie met de omgeving en de consequenties voor het draagvlak en de draagkracht van voorzieningen.

NATUUR, LANDSCHAP EN WATER

Voerendaal kent een prachtig landschap met kalkrijke bodems, wijngaarden, graften en kastelen. De uitgestrekte wandel- en fietsroutes en een uniek natuurgebied zoals de Kunderberg zijn belangrijke onderdelen die zorgen voor de aantrekkelijkheid van het buitengebied. Dit landschap is één van de kwaliteiten van onze gemeente. Dit vraagt, naast de functionele ontwikkeling in het licht van klimaatadaptatie (waaronder de wateropgave), ook aandacht vanuit het belang van de (be)leefkwaliteit voor inwoners en bezoekers.

Het investeren in natuur en landschap, maar ook water, is een gedeelde verantwoordelijkheid van overheid en partners. Het beheer (en de ontwikkeling) van deze gebieden is veelal niet in handen van de gemeente vanwege de eigendomspositie

en vanwege de benodigde kennis en kunde om hierin te voorzien. De gemeente is geen landschapsbeheerder. Het is dan ook van belang dat wij de opgave die er ligt vertalen in een heldere visie (onderdeel Omgevingsvisie), waarmee partners, zoals andere overheden, hun bijdrage kunnen leveren. Om dit vorm te geven, wordt gekeken naar mogelijkheden om (nieuwe) investeringsperspectieven te realiseren, waarbij aandacht is voor herontwikkellocaties en vrijkomende agrarische bebouwing (VAB). Dit is nadrukkelijk een regionale opgave die wordt vormgegeven via de aanpak Transitie Landelijk Gebied Parkstad. De complexiteit van de opgaven en het realiseren hiervan komt op gebiedsniveau tot uitdrukking. We vinden het van belang om hierin stappen te zetten. Daarom wordt gewerkt aan een pilot in Ransdalerveld, waarin diverse initiatieven samen komen die, mits goed gefaciliteerd, kunnen helpen om volgende stappen te zetten en daadwerkelijk verschil te maken in het landelijk gebied.

BEREIKBAARHEID EN VERKEERSVEILIGHEID

De ligging van onze gemeente maakt dat er veel verkeer (middels weg en openbaar vervoer) gebruik maakt van onze verbindingen tussen het Heuvelland en Parkstad. Niet alleen inwoners die elders werken (en vice versa), maar ook als doorgangsgebied van mensen die elders wonen en werken. Of simpelweg bezoekers van onze gemeente vanuit toeristisch oogpunt.

Bereikbaarheid is daarmee een belangrijk aspect voor onze gemeente. Hierin zit overigens niet alleen een wettelijke taak, dit is ook een kwaliteitsopgave in het licht van leefbare buurten en kernen. Met het oog op zowel de bereikbaarheid als leefbaarheid is een aantal projecten in voorbereiding, waaronder Voerendaal-Oost. De begeleiding van deze projecten stopt niet na de voorbereiding en bij start van de uitvoering. Dit vraagt een langjarige inzet vanuit de gemeente.

In het recent geactualiseerde Mobiliteitsplan zijn afwegingen gemaakt rond prioritering van mobiliteitsopgaven en -projecten. Deze spreken voor zich met een duidelijke focus op de Kerkstraat in Ubachsberg en de Klimmenderstraat in Klimmen. Dit zijn bij uitstek voorbeelden van een leefbaarheidsopgave vanuit verkeersveiligheid en bereikbaarheid.

Het realiseren van een oplossing voor de Kerkstraat is complex, door het ontbreken van een alternatieve route. Deze zou geboden kunnen worden met het aanleggen van een 'randweg' rond Ubachsberg, maar vergt een brede verkenning. Deze verkenning gaat niet alleen over nut en noodzaak, maar ook over (on)mogelijkheden vanuit wet- en regelgeving en financiële opgave. Dit alles om komende periode duidelijkheid te

kunnen geven over de haalbaarheid van een mogelijke randweg. Vooropgesteld wordt dat een volledige financiering vanuit de gemeente niet aan de orde zal zijn.

Voor deze en andere grote (integrale infrastructurele en openbare ruimte) projecten worden de keuzes over de benodigde en beschikbare investeringen gemaakt bij de actualisatie van het Strategisch Investeringsprogramma (STRIP).

Daarnaast wordt, mede in het licht van de verduurzamingsopgave, het steeds belangrijker om te focussen op duurzame mobiliteit. Dit onderwerp, weliswaar regionaal opgepakt, dient vervolgens lokaal vertaald te worden, ook in relatie tot de ontwikkeling van woningbouwlocaties.

CULTUREEL EN RELIGIEUS ERFGOED

Het bewaren van cultureel en religieus erfgoed in Voerendaal is van groot belang voor het behoud van de lokale identiteit en geschiedenis. Monumenten, tradities en archeologische vondsten vertellen het verhaal van eerdere generaties en geven inwoners een gevoel van verbondenheid. Door dit erfgoed te beschermen blijft niet alleen kennis behouden, maar wordt ook het karakter van de kernen versterkt.

Bovendien draagt cultureel erfgoed bij aan educatie en kan het toerisme stimuleren, wat weer economische voordelen oplevert. Zonder gerichte inspanningen om dit erfgoed te bewaren, bestaat het risico dat waardevolle geschiedenis verloren gaat.

De Erfgoednota geeft hier kaders voor. Aanvullend daarop bestaat de behoefte om actief te kijken naar de herbestemming van kerken. De verantwoordelijkheid voor de toekomst van kerken ligt niet bij de gemeente. Wel zijn wij aan zet wanneer er planologische mogelijkheden moeten worden geboden. De inzet komende tijd zal gericht zijn op het faciliteren van deze randvoorwaarden, passend binnen de omgeving.

GEBIEDSONTWIKKELINGEN

De ervaringen bij grote ontwikkelingen afgelopen jaren, waarbij meerdere thema's bij elkaar komen, vragen om een integrale sturing. De komende periode hebben we twee gebieden waar een combinatie van functies om aandacht vragen, onder andere onderwijshuisvesting, wonen, verkeer(sveiligheid) en openbare ruimte. Het betreft de locaties rond nieuwbouw van woningen en scholen in Ubachsberg en Ransdaal. De samenhang en complexiteit inhoudelijk én planologisch maakt dat we dit willen hanteren als een integrale gebiedsontwikkeling. Hier wordt in de personele en bestuurlijke invulling specifieke aandacht voor gevraagd.

Concept

VERDUURZAMINGSOPGAVE

■ Prioriteiten verduurzaming

- Klimaatmitigatie: regionale samenwerking en aanbrengen van focus gericht op maximale impact voor Voerendaal zijn essentieel – belangrijke thema's zijn netcongestie, ruimtedruk en personele krapte.
- Klimaatadaptatie: openbare ruimte klimaatbestendig inrichten (IVOR); draagvlak organiseren.
- Inwoners en agrariërs hebben een eigen rol bij wateroverlast — risicobewustzijn vergroten.
- Communicatie en stimulering van de bewustwording bij inwoners blijft noodzakelijk om de beweging naar duurzaamheid vanuit inwoners zelf op gang te brengen.

De verduurzamingsopgave valt te verdelen in twee hoofdlijnen; klimaatmitigatie en klimaatadaptatie. Bij mitigatie gaat het voornamelijk om maatregelen om de oorzaken van klimaatverandering aan te pakken. Veelal bekend onder de benaming energietransitie, aangezien het grotendeels gaat om het overstappen op duurzame energie en energie-efficiëntie. Bij adaptatie gaat het om aanpassen aan de gevolgen van klimaatverandering. Deze maatregelen hebben veelal betrekking op de inrichting van de omgeving (meer groen, meer ruimte voor water en minder verhardingen).

KLIMAATMITIGATIE (ENERGIETRANSITIE)

Onze ambities zijn niet gewijzigd; we streven nog steeds naar klimaat neutraal in 2040. De realisatie hiervan, onder andere conform de RES-doelen, staat echter flink onder druk omdat de praktijk weerbarstig blijkt. Dit is het geval bij alle gemeenten, ook in de regio. De opgave is actueel en de wil om deze op te lossen is er, maar de technische, ruimtelijke en personele realiteit maakt het behalen van de doelen in 2040 een uiterst complexe opgave.

Netcongestie (een te vol stroomnet) is een duidelijk beperkende factor. Het elektriciteitsnet in Limburg zit op veel plaatsen 'vol'. Dit betekent dat nieuwe, grootschalige zon- en windprojecten die nodig zijn om de RES-doelen te halen, niet direct op het net kunnen worden aangesloten.

Daarnaast speelt mee dat het vertalen van plannen naar concrete projecten (RES-bod) in de praktijk trager verloopt dan gewenst. Dit heeft niet alleen te maken met uitdagingen rond ruimtegebruik (aantrekkelijk landschap versus energie-opwek), maar ook met beschikbaar personeel voor overheden en in de markt.

Omdat duurzame energie (zon/wind) niet altijd op het moment van behoefte wordt opgewekt, is er een grote behoefte aan energieopslag (accu's/waterstof). De

grootschalige implementatie hiervan staat nog in de kinderschoenen, wat de integratie in het net bemoeilijkt.

Een aantal concrete initiatieven die nu al bestaan, maar die we ook in de komende periode aandacht blijven geven, zijn verduurzaming van vastgoed, niet alleen de gemeentelijke gebouwen, maar ook de woningen. De inzet is hierbij in ieder geval gericht op verduurzaming van alle woningen met een laag energielabel, via de prestatie afspraken met de woningcorporatie en via extra stimulering van inwoners met een eigen woning (lokale aanpak isolatie). Om dit voor initiatiefnemers te vereenvoudigen wordt een Soortenmanagementplan (SMP) uitgewerkt.

Innovatie binnen verduurzaming is belangrijk, waarbij we ook geloven in de kracht van de gemeenschap. We streven ernaar de opbrengsten van de energietransitie terug te laten vloeien naar de eigen regio. In dit licht verkennen we de vorming van een Publiek Coöperatief Energiebedrijf, zodat inwoners mede-eigenaar kunnen worden van hun energievoorziening. Een versterking van de rol van de lokale energie-coöperatie is hierin van belang en ook energierechtvaardigheid, het bestrijden van energiearmoede, blijft hoog op onze agenda staan.

KLIMAATADAPTATIE

Onze focus ligt op het weerbaar maken van de leefomgeving tegen de gevolgen van klimaatverandering. Hierbij ligt de nadruk op wateroverlast, droogte en hittestress. Dit is niet alleen onze opgave, maar heeft een samenhang met regionale opgaven. Niet op z'n minst door onze ligging in het heuvellandschap. Onze opgaven en uitdagingen in de realisatie liggen veelal in elkaars verlengde.

De inrichting van de openbare ruimte is een belangrijk aspect in het kunnen aanpassen aan gevolgen van klimaatverandering. De wijze waarop de verhardingen worden aangelegd, het zorgen voor een ruime aanwezigheid van groen en maatregelen om water de ruimte te geven zijn hierin essentieel. De uitgangspunten hiervoor hebben wij opgenomen in onze Integrale Visie Openbare Ruimte (IVOR). In verschillende projecten wordt hiervan een concrete vertaling gemaakt. De openbare ruimte is van iedereen, waardoor hier ook verschillende behoeften en verwachtingen spelen. Om hieraan zo goed als mogelijk tegemoet te kunnen komen in te maken afwegingen, is inwonerbetrokkenheid van belang. Echter, hierbij is het ook noodzakelijk om de juiste waarde toe te kennen aan individuele belangen en het algemeen belang. De komende periode vraagt de inrichting van de openbare ruimte daarmee niet alleen inhoudelijke

betrokkenheid, maar ook inzet op het verkrijgen van draagvlak, begrip en acceptatie van gemaakte keuzen en gevolgen.

Overlast ten gevolge van klimaatverandering kent verschillende maatregelen. Het meest in het oog springend is het thema water, mede na de overlast van 2021. Op verschillende plekken wordt gewerkt aan het ruimte bieden aan water, maar ook aan het vergroten van het risicobewustzijn bij inwoners. Niet alle overlastsituaties kunnen door de overheid (gemeente en waterschap) worden opgelost. Ook inwoners hebben hierin een rol. Daarnaast is het van belang om ook in het landelijk gebied (buitengebied) maatregelen te nemen, denk hierbij aan meer natuur, duurzame (natuur inclusieve) landbouw en hoogwaardigere natuurgebieden. Hiermee wordt niet alleen bijgedragen aan het beter afvoeren, maar vooral ook het vasthouden van water bij extreme neerslag. Om dit te kunnen bereiken, is de inzet van en overleg met externe partijen (zoals agrariërs en landschapbeheerders) noodzakelijk.

HUISVESTINGSOPGAVE

■ Prioriteiten huisvesting

- Starters en sociale huurders krijgen prioriteit; betaalbaarheid is structureel kader bij nieuwbouw, voldoende ruimte bieden aan combinatie van wonen en zorg.
- Bijzondere doelgroepen: benaderen vanuit positieve grondhouding én wettelijke verplichtingen, met goede dialoog met inwoners en politiek.
- Inburgering en arbeidsmarktintegratie zijn randvoorwaarden en kansen voor succesvolle vestiging.

Het huisvesten van mensen is een opgave die op dit moment grote actualiteit kent door het aanhoudende woningtekort en de lange doorlooptijden bij realisatie van nieuw woningaanbod. Het gaat hierbij grofweg om vraagstukken rond twee doelgroepen: de reguliere doelgroepen en specifieke doelgroepen. Voor beide doelgroepen geldt dat een uitbreiding en/of transformatie van de woningvoorraad noodzakelijk is. De wijze waarop dit vorm krijgt en ook maatschappelijk geaccepteerd is, is in veel gevallen verschillend. Dit vraagt een aanpak met een breed perspectief, waar nadrukkelijk sprake is van maatschappelijke en politieke verantwoordelijkheid.

REGULIERE DOELGROEPEN

Belangrijkste aspecten bij reguliere doelgroepen zijn het creëren van voldoende aanbod en de betaalbaarheid voor starters op de woningmarkt. Daarnaast geldt dat er een tekort bestaat aan (sociale) huurwoningen en dat, zeker in Voerendaal, de verhouding tussen betaalbare en dure voorraad aandacht vraagt. Dit is daarom ook uitgangspunt bij nieuwbouw. Naast het voorzien in woningen voor starters en (sociale) huurders, is het ook van belang om nieuwe inwoners te faciliteren. Met name in relatie tot de sociaaleconomische opgave en de arbeidsmarktkrapte kan dit regionaal én lokaal een belangrijke bijdrage leveren aan het toekomstperspectief voor de regio (Toekomstverhaal 2040 Parkstad Limburg).

Eerder werd al aangegeven dat door de vergrijzing onze inwoners steeds ouder worden, meer zorgbehoefte krijgen en bij voorkeur zo lang mogelijk thuis blijven wonen of in hun eigen kern. Al deze aspecten vragen om een goede afweging in het te realiseren (nieuwe) woningaanbod, zodat dit ook past bij de woonwens van de toekomstige jonge en oudere generaties.

BIJZONDERE DOELGROEPEN

Hierbij gaat het om de huisvesting van statushouders, ontheemden, arbeidsmigranten, en andere sociale doelgroepen, zoals mensen uit maatschappelijke opvang, ex-gedetineerden en beschermd wonen. Deze mensen behoren allemaal tot onze samenleving, al vraagt de inbedding vaak zorgvuldige begeleiding en voorbereiding. Hierbij is de maatschappelijke tendens een nadrukkelijk aandachtspunt.

De ervaringen die wij als gemeente én gemeenschap hebben opgedaan met tijdelijke huisvesting van ontheemden, laat zien dat Voerendaal meerwaarde hierin kan realiseren. Wel vraagt dit een goede dialoog met inwoners en politiek.

Anderzijds moet in het huisvesten van een aantal doelgroepen een genormaliseerd beeld ontstaan; statushouders en arbeidsmigranten kunnen een bijdrage leveren bij het tegengaan van arbeidsmarktkrapte en gemeenschapsontwikkeling ondersteunen. Voorwaarde is wel dat zij goed worden begeleid bij inburgering en arbeidsmarktintegratie. We brengen focus aan op dit thema om te voldoen aan de opgaven, vanuit de wettelijke plicht én plicht om humane en menselijke opvang te bieden. Na de zomer 2026 zal een eerste doorkijk worden gegeven op de mogelijke strategische koers en wat dit van de gemeente zal vragen, zodat concrete acties en maatregelen waar mogelijk al opgenomen kunnen worden in de begroting 2027.

ORGANISATORISCHE OPGAVE

■ Prioriteiten Organisatorisch
<ul style="list-style-type: none">• Qua uitvoeringskracht is het plafond bereikt: financieel en organisatorisch geen ruimte voor additionele initiatieven – prioriteiten stellen.
<ul style="list-style-type: none">• Dienstverlening: klantgericht, toegankelijk via meerdere kanalen, met aandacht voor informatieveiligheid en duidelijke communicatie.
<ul style="list-style-type: none">• Bedrijfsvoeringstaken op orde: randvoorwaarde voor een toekomstbestendige organisatie.
<ul style="list-style-type: none">• Portefeuilleverdeling: verwevenheid van sociale en fysieke opgaven vraagt om gebiedsgerichte aanpak, waarbij ook een bestuurlijke vertaling plaatsvindt naar kernwethouders.

Als gemeente zijn wij bezig met voorgaande maatschappelijke opgaven en vooral met 'regulier werk'. Dit bestaat met name uit de invulling van onze wettelijke taken, zoals beheer en onderhoud, vergunningverlening, verstrekking van paspoorten, verwerken van nieuwe inschrijvingen, behandelen van WMO aanvragen en nog heel veel meer. Naast al deze zaken die zichtbaar zijn voor inwoners, zijn er ook werkzaamheden die minder zichtbaar zijn. Dit zijn vooral onze bedrijfsvoeringstaken. Ondanks dat ze voor een inwoner veelal onzichtbaar zijn, zijn deze taken wel essentieel voor de dienstverlening aan onze inwoners en dus de invulling van onze (wettelijke) taken. Onze organisatorische opgave bestaat uit twee onderdelen, namelijk het op peil houden van de kwaliteit van dienstverlening en de uitvoeringskracht rond alle reguliere taken en ambities.

KWALITEIT IN DIENSTVERLENING

Voor onze dienstverlening werken wij binnen de wettelijke kaders en maatstaven: klantgericht en (waar nodig) met maatwerk. Voor ons is maatwerk niet alleen passend maken waar dat nodig is door bijvoorbeeld extra ondersteuning, maar ook door een vorm van 'selfservice' in te richten zodat inwoners en partners zelf hun zaken kunnen regelen. Hierbij staan wij voor toegankelijkheid via verschillende kanalen, niet alleen digitaal of schriftelijk, maar ook voor persoonlijk contact.

Om verwachtingen waar te kunnen maken, is het ook van belang dat inwoners en partners de juiste verwachtingen hebben. Daarom vinden wij het van belang om betrouwbaarheid en snelheid hand in hand te laten gaan. Dat houdt ook in dat er duidelijke processen en procedures moeten zijn en dat tijdige communicatie plaatsvindt bij afgesproken momenten of wanneer er iets wijzigt. De beschreven dienstverlening vraagt iets van ons als gemeente, maar ook van inwoners en partners; alleen met een constructieve samenwerking kunnen wij dit gezamenlijk bereiken.

Overigens vraagt de ontwikkeling naar steeds meer digitale dienstverlening om bewustzijn van de risico's rond informatieveiligheid. Zeker ook door de herhaalde berichten over datalekken van persoonsgegevens is het noodzakelijk om te voldoen aan alle wettelijke voorwaarden bij het (verder) digitaliseren van onze dienstverlening.

UITVOERINGSKRACHT

In de afgelopen periode 2022-2026 is een inhaalslag gemaakt voor wat betreft de organisatieontwikkeling. Er ligt een stevig fundament onder de organisatie door de inrichting van de teamstructuur en meer strategische basis met de inzet van strategisch managers. Door de omvang van onze organisatie zijn er veelal solistische functies en daarbij ook nog combi-functies, waardoor meerdere taken en rollen in één functie (persoon) samenkomen. De kwetsbaarheid voor zowel personeel als organisatie is hiermee een blijvend aandachtspunt.

De wereld rondom de gemeentelijke overheid is beweeglijk; wijziging van wettelijke taken, toenemende verantwoordingsdruk, lokale prioriteitsstelling en complexe maatschappelijke vraagstukken zijn aanwezig. De beïnvloedbaarheid daarvan is beperkt en de schaal van Voerendaal stelt grenzen aan de mogelijkheden. Dit leidt onvermijdelijk tot kwetsbaarheid, zeker gezien de omvang van de gemeente, de mogelijkheden in het functiegebouw en wanneer de arbeidsmarkt krap is.

Momenteel zijn de opgaven groter en complexer dan de uitvoering aan kan. Er is vrijwel geen ruimte meer voor additionele initiatieven buiten datgene wat er aan uitvoering lopend is en geprioriteerd is in de begroting 2026. Onder de noemer uitvoeringskracht is begin 2026 een aantal maatregelen genomen en acties ingezet (onder andere ook benodigde incidentele, extra capaciteit). Met de uitvoering van deze maatregelen is de verwachting dat de prioriteiten uit de lopende begroting net opgepakt kunnen worden. Aanvullende opgaven of prioriteiten volgend uit dit coalitieprogramma kunnen niet zonder meer worden opgepakt; dit vraagt om een goede spreiding over deze bestuursperiode en mogelijk extra (tijdelijke) interventies. Deze kwetsbaarheid vraagt om realisme in de komende bestuursperiode.

OPGAVE REGIONALE SAMENWERKING

■ Prioriteiten samenwerking

- Benut het Parkstad-momentum: verdiep en stroomlijn de samenwerking — van 'met elkaar' naar 'voor elkaar'.

<ul style="list-style-type: none"> • Intergemeentelijk: samenwerking met Heerlen en Simpelveld (handhaving, toezicht, veiligheid) groeit door.
<ul style="list-style-type: none"> • Verbonden partijen: onmisbaar, betrokkenheid op basis van risicogerichte sturing op transparantie en verantwoording.
<ul style="list-style-type: none"> • Onderzoeken of gemeenschappelijke regelingen met vergelijkbare taken kunnen worden gebundeld.
<ul style="list-style-type: none"> • Samenwerking met maatschappelijke netwerkpartners organiseren via gebiedsgerichte aanpak.

Samenwerking, in welke vorm dan ook, zal eerder toenemen dan afnemen, wat een heroriëntatie relevant maakt op de eigen positie en toegevoegde waarde. Waar efficiënte uitvoering voorop staat, bijvoorbeeld op het gebied van bedrijfsvoeringstaken, ligt het voor ons voor de hand om hiervoor een optimaal schaalniveau te zoeken dat boven de schaal van Voerendaal uitstijgt.

REGIONALE SAMENWERKING

De uitdagingen waar we als gemeenten voor staan zijn groot en hebben de afgelopen jaren her en der geleid tot discussies over de schaal, inhoud en vorm van (regionale) samenwerking. Uitgangspunt blijft dat we concrete initiatieven met een meerwaarde voor Voerendaal positief tegemoet treden. De kern van deze discussies start doorgaans met het vraagstuk ‘hebben we voldoende executiekracht in huis om invulling te geven aan de bestuurlijke ambities, de hoge verwachtingen van de maatschappij en de toegenomen omvang en complexiteit van taken en verantwoordelijkheden?’. Diverse stappen zijn gezet in een poging hier een antwoord op te vinden. Er is in de periode 2024-2026 een rapportage verschenen over de samenwerkingsdichtheid in Zuid-Limburg, de provincie heeft een onderzoek opgestart naar gemeentelijke uitvoeringskracht en er is een onderzoek uitgevoerd naar intergemeentelijke samenwerking, geïnitieerd door de gemeente Simpelveld. Daarnaast is de agenda Zuid-Limburg vastgesteld, met hierin opgenomen de prioritaire thema’s voor Zuid-Limburg. Nieuwe kansen dienen zich aan voor wat betreft de samenwerking binnen de Stadsregio Parkstad Limburg. Met het nieuwe toekomstverhaal van Parkstad lijkt er zich een momentum aan te dienen dat zich leent om de samenwerking binnen Parkstad opnieuw tegen het licht te houden. Tegelijkertijd blijft de opgave om te blijven verbeteren en zaken effectiever en efficiënter te organiseren, passend bij de huidige tijdsgeest. Zo creëren we nieuwe kansen om lokaal de uitvoeringskracht te versterken, langs het vehikel van reeds bewezen regionale samenwerking. Dit mede vanuit het aandachtspunt van de werklust die ontstaat bij het ‘managen’ van een veelheid aan samenwerkingen. Daarnaast geldt in veel gevallen dat er ook (extra) werklust ontstaat

door het moeten aansluiten bij een (grote) hoeveelheid (regionale) overleggen. Naast een heldere basis als uitgangspunt voor verdere verkenningen is doorontwikkeling naar het principe van samenwerken 'voor elkaar' in plaats van 'met elkaar' zeer gewenst. In al deze gevallen is het wel van belang om voldoende aandacht te houden voor de bestuurlijke aanhaking in dit vraagstuk.

In het verlengde hiervan onderzoeken wij of gemeenschappelijke regelingen met vergelijkbare taken samengebracht kunnen worden, waarbij ook samenwerking op het gebied van bedrijfsvoeringstaken nader verkend kan worden.

INTERGEMEENTELIJKE SAMENWERKING

In de afgelopen bestuursperiode is de samenwerking met buurgemeenten verder toegenomen. We werken steeds vaker samen met onder andere Heerlen en Simpelveld bij uitvoerende taken zoals toezicht, handhaving, milieu en veiligheid.

Deze samenwerking zorgt ervoor dat we mensen en middelen slimmer kunnen inzetten. Ook kunnen we specialistische kennis beter delen en blijft de uitvoering minder kwetsbaar bij uitval of drukte. Tegelijk blijft het belangrijk dat onze gemeente zelf keuzes kan maken en maatwerk kan leveren waar dat nodig is.

De verwachting is dat deze manier van samenwerken de komende jaren verder groeit. Samenwerking wordt daarbij gezien als een middel om de kwaliteit van het werk hoog te houden, flexibel te blijven en de kosten beheersbaar te houden.

Belangrijke uitgangspunten hierin zijn: onderwerpsgerichte samenwerking vanuit de inhoud, zonder vooruit te lopen op de vorm, en alleen met partners die intrinsiek gemotiveerd zijn hier samen een antwoord op te vinden. Voorbeelden hiervan zijn de verkenningen rond het taakveld veiligheid en handhaving, de samenwerking in het jeugd domein, de pilot rond toezicht en handhaving en projecten zoals 'Alwerkt'. Al deze samenwerkingen hebben als vertrekpunt een verbetering van kwaliteit, vermindering van kwetsbaarheid en uitvoerbaarheid van onze wettelijke taken.

Voor Voerendaal is en blijft de samenwerking met Parkstadgemeenten de primaire oriëntatie, gezien de successen, het opgebouwde vertrouwen, de nabijheid en de gerealiseerde resultaten in de regio.

Doordat wij niet alleen willen, maar zeker ook moeten samenwerken, is het van belang om de momenteel vaak gefragmenteerde inzet vanuit thematische vraagstukken op basis van een gezamenlijke visie verder te stroomlijnen. Dit vraagt een perspectief voor zowel beleidsmatige als uitvoeringsgerichte samenwerking.

VERBONDEN PARTIJEN

Een specifieke vorm van samenwerking zijn Verbonden partijen. Dit zijn samenwerkingen in gemeenschappelijke regelingen, deelnemingen en stichtingen. Deze spelen een cruciale rol in de uitvoering van publieke taken, maar brengen ook specifieke uitdagingen met zich mee.

Onze Verbonden partijen (14 Gemeenschappelijke Regelingen, 8 deelnemingen en stichtingen en samenwerking in 3 centrumregelingen) zijn een belangrijk onderdeel van niet alleen onze begroting, maar ook van onze uitvoeringskracht en beleidssturing. Deze vorm van samenwerking is onmisbaar voor een gemeente van de omvang van Voerendaal. Diverse taken kunnen we niet uitvoeren binnen de omvang van onze gemeente; we hebben simpelweg niet de schaal, kennis en capaciteit om dit allemaal alleen te doen. Samenwerking is dus geen keuze, maar een logisch gevolg van de omvang van onze gemeente en de zwaarte van de taken.

In de samenwerking met en sturing op de verbonden partijen richten we ons op risicogerichte sturing, waarbij transparantie, verantwoording én samenwerking voorop staan. De nota Verbonden partijen biedt hiervoor de kaders.

PARTNERSCHAPPEN

Naast samenwerking hebben wij ook behoefte aan goede partnerschappen. Er zijn veel organisaties betrokken bij het leven en de leefomgeving (sociaal en fysiek) van onze inwoners en ondernemers. Dit vraagt om een goede dialoog tussen gemeente en deze organisaties. Het gaat hierbij om (semipublieke) organisaties die voorzien in basisbehoeften van inwoners, zoals wonen, water, stroom, maar ook zorg, ondersteuning en een goede dienstverlening. Het wordt dan ook steeds belangrijker om een goede dialoog te voeren met deze netwerkpartners en de betrokkenheid van deze partners in het belang van Voerendaal en onze inwoners aan te jagen. Door meer in te zetten op gemeenschapsontwikkeling en dit gebiedsgericht te benaderen, ontstaat ook de mogelijkheid om de dialoog met deze partners hierin mee te nemen.

3. Financiën

■ Financiële signalen
<ul style="list-style-type: none">• Begroting 2027 focus op meerjarig sluitend krijgen, niet alleen met incidentele middelen.
<ul style="list-style-type: none">• Financiële kengetallen zijn aandachtspunt.
<ul style="list-style-type: none">• Kapitaallasten stijgen sterk door investeringen in onderwijs, wegen en accommodaties.
<ul style="list-style-type: none">• Rijksmiddelen groeien niet mee met de opgaven; scherpe keuzes zijn noodzakelijk.
<ul style="list-style-type: none">• Financieel zijn de grenzen bereikt; nieuwe initiatieven zijn niet mogelijk zonder prioritering.

Ambities, wettelijke taken en maatschappelijke doelen vergen structurele financiële dekking. Zonder dekking geen uitvoering; zonder structurele balans geen duurzame beleidsruimte.

BEGROTING 2026 EN MEERJARENRAMING 2027 - 2029

In de vastgestelde begroting 2026 en meerjarenraming 2027 – 2029 zijn de maatschappelijke focuspunten financieel onderbouwd. De begroting 2026 is meerjarig sluitend onder andere door inzet van het surplus in de algemene reserve. De doorkijk naar 2030 toonde een structureel tekort. Verder zijn de financiële kengetallen een aandachtspunt.

De huidige financiële positie oogt op korte termijn stabiel, maar kent een kwetsbaar langetermijnperspectief. Dit vraagt om prioritering en een realistische afweging tussen ambities en structurele draagkracht.

Om de financiën weer structureel op orde te krijgen worden het komende jaar de volgende uitgangspunten stapsgewijs toegepast:

1 We zorgen voor een actueel financieel perspectief

De ontwikkelingen op basis van de jaarrekening 2025 nemen we mee; net zoals onze prioriteiten en maatschappelijke opgaven, deze brengen we reëel in beeld.

2 We benutten financieel-technische maatregelen om tijd en ruimte te creëren

Het proces van bezuinigen is weerbarstig en draait om het maken van ingewikkelde keuzes binnen een samenstel van onderling conflicterende

belangen. Hierbij kunnen financieel-technische maatregelen, al dan niet tijdelijk, soelaas bieden. Bijvoorbeeld om te voorkomen dat we te snel pijnlijke maatregelen nemen, die we achteraf het liefst terug zouden draaien. De tijd die deze (financieel-technische) maatregelen opleveren, gebruiken we om met elkaar het fundamentele gesprek te voeren.

3 We zetten onze reserves (incidentele middelen) verstandig in

Het inzetten van (een deel van) de reserves (incidentele middelen) voor investeringen / maatschappelijke initiatieven die een langjarig maatschappelijk rendement opleveren wordt onderzocht. Gemeenten zijn immers geen bankinstellingen. We krijgen belastinggeld van onze inwoners om hier maatschappelijk nuttige dingen mee te doen.

4 We sturen op evenwicht in beleid, organisatie en middelen (financiën)

Zoals aangegeven staat onze uitvoeringskracht onder druk en kent onze financiële positie een kwetsbaar langetermijnperspectief. Derhalve is het van belang te sturen op een evenwicht tussen beleid (prioritering), organisatie (uitvoeringskracht) en middelen (dekkingsplan). Bij het dekkingsplan is een extra verhoging van de lokale lasten (OZB) als uiterste middel niet uitgesloten.

Dit stappenplan kent een tijdshorizon lopend tot en met het voorjaar van 2027. Het komen tot een stabiel financieel meerjarig perspectief is een gezamenlijke verantwoordelijkheid van het college en de raad. De wijze waarop dit wordt ingevuld, wordt meegenomen in de nadere uitwerking van het stappenplan. Hierin zal de informatievoorziening naar de raad worden meegenomen zodat zij beter in staat zijn om de goede afwegingen te kunnen maken. Deze aanpak zal onderdeel zijn van de planning en control (P&C) cycli 2027 en 2028.